

Article Info/Makale Bilgisi

✓Received/Geliş: 01.06.2017 ✓Accepted/Kabul: 08.08.2017

DOI: 10.5505/pausbed.2018.72473

Araştırma Makalesi/ Research Article

“RESILIENCE” KAVRAMININ SOSYAL BİLİMLERDE TÜRKÇE KULLANIMLARI BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

Dilek YILMAZ BÖREKÇİ*, Merve GERÇEK**

Özet

“Resilience” kompleks, beklenmedik ve zorlayıcı olaylar karşısında sağ kalım ve sürdürülebilirlik anlamına gelmektedir. Günümüzün çalkantılı iş ortamı nedeniyle “resilience” kavramı dünyada ve Türkiye’de giderek artan ilgiyle çalışılmaktadır. Kavramın artan önemine rağmen çok farklı disiplinlerde kullanımı ve benzer bir takım kavramlarla ilişkisi nedeniyle ortak bir Türkçe karşılığa ulaşılamamıştır. Kavram, İngilizce olarak ilk kullanım döneminde sağ kalım odaklıyken sonraki dönemlerde stratejik bakışla sürdürülebilirlik boyutunu da içermeye başlamıştır. Bu çalışmada “resilience” kavramının sosyal bilimlerde çeşitli çalışmalarda kullanılan Türkçe karşılıkları incelenip değerlendirildiğinde özellikle ilk dönem sağ kalım vurgusunun karşılık bulduğu görülmüştür. Sonuç olarak da kavramın güncel kullanımındaki sağ kalım ve sürdürülebilirlik boyutlarının her ikisini de içermeye potansiyeli olan alternatif Türkçe karşılıklar araştırmasının gerekliliği vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Resilience, Türkçe Karşılık, Psikolojik Dayanıklılık.

EVALUATION OF “RESILIENCE” CONCEPT REGARDING ITS TURKISH USAGES IN SOCIAL SCIENCES

Abstract

Resilience means survival and sustainability against complex, unpredictable and challenging events. Due to the current turbulent business environment, resilience concept is studied throughout the world and Turkey with an increasing interest. Despite the rising importance of the resilience concept, it has not been possible to reach an agreed Turkish translation since the concept is multi-disciplinary in nature and is related with similar terms. Although in its origination resilience concept had a survival emphasis, later the concept evolved to include sustainability dimension with a strategic perspective. In this study, we analyzed and evaluated Turkish usages of resilience concept in social sciences. We reached the conclusion that especially survival emphasis of the resilience concept was reflected in its Turkish usages. Thus, this study emphasizes the need to search for Turkish usage alternatives with a potential to contain both survival and sustainability dimensions in the current understanding of the resilience concept.

Keywords: Resilience, Turkish Usage, Psychological Resilience.

*Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi Mühendislik Fakültesi, Endüstri Mühendisliği Bölümü, İSTANBUL.
e-posta: dborekci@gmail.com

**Arş. Gör. Dr., İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi, İnsan Kaynakları Yönetimi Anabilim Dalı, İSTANBUL.
e-posta: mrvgercek@gmail.com

1. GİRİŞ

Kriz veya stres durumunda ilk formuna dönebilme ya da daha uygun bir forma dönüşebilme yeteneği “resilience” kelimesi ile ifade edilmektedir (Christopher ve Rutherford, 2004, s. 4). “Resilient” ise “resilience” sahibi olan anlamına gelmektedir. “Resilience” kavramı ilk kullanıldığı dönemlerde zorluklar karşısında dayanma, direnme ve toparlanıp eski haline dönebilme anlamı ön plandayken (Holling, 1973, s. 14; Paton ve Johnston, 2001, s. 272), sonraki dönemlerde stratejik bir perspektifle gerektiğinde değişim, dönüşüm ve başkalaşım anlamını da içermeye başlamıştır (Hamel ve Valikangas, 2003, s. 53). Kavramın ilk kullanımındaki dibe vurup dönebilme anlamı İngilizce olarak açıklanırken küllerinden doğan efsanevi Phoenix kuşu (Zümrüd-ü Anka, Simurg) referansı yapılmaktadır. Zorluklar karşısında pes etmeme, mücadeleye devam ederek yeniden doğma durumu, Türk kültüründe de “küllerinden doğmak” kelime grubu ile ifade edilmektedir (Üstünova, 2016, s. 188). Hüma kuşu, Zümrüd-ü Anka ve Simurg kuşunun Türk folklorundaki izdüşümüdür.

Bir kavramın bir dilde varlığı ve karşılığının bulunması, bu konuda yapılan araştırmalar olduğunun delili ve bu kavramın kullanımını pekiştirici olarak değerlendirilebilir (Kavcar, 2007). Mühendislik yazınında “resilience” kelimesinin Türkçeye uyarlaması olarak “rezilyans” kelimesinin kullanıldığı görülmektedir (Arık, 2015). Bu yazında, “resilient” kelimesinin karşılığı olarak da “rezilyant” kullanılmaktadır (Yılmaz Börekçi ve Gürbüz, 2013). Yönetim alanında da bazı çalışmalarda benzer bir kullanım söz konusudur (Yılmaz Börekçi ve Rofcanin, 2013; Özkan ve Yılmaz Börekçi, 2013; Yılmaz Börekçi ve Yurt, 2014; Kırbaslar ve Yılmaz Börekçi, 2015). Rezilyans kelimesinin İngilizce aslının okunduğu gibi kullanılması, kolaya kaçan bir karşılık bulma çabası olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, pozitif bir kavram olan “resilience” kelimesinin, negatif çağrışımlar yapan dilimizdeki “rezil” kelimesi ile başlayan rezilyans kelimesi ile karşılanmasının kişilerde olumsuz çağrışım yapabildiği de söz konusudur. Pozitif bir kavramın, pozitif tınlı bir Türkçe karşılığı olmasının daha anlamlı olduğu değerlendirilmesi yapılabilir.

Mühendislik, psikoloji, örgüt, eğitim ve insan kaynakları yazınında “resilience” kavramının dayanıklılık, psikolojik dayanıklılık ve esneklik gibi farklı Türkçe karşılıklarına rastlanılmaktadır. Bu durumda “resilient” kavramının Türkçe karşılıkları da dayanıklı, psikolojik dayanıklılığa sahip ve esnek olmaktadır. Bu karşılıklar kavramı tam olarak ifade etmediği için İngilizce aslını kullanmayı tercih edenlere de rastlanmaktadır (Hasanoğlu, 2013).

Bu çalışmada “resilience” ve paralelinde “resilient” kavramları irdelenip, kullanımdaki Türkçe karşılıkların eleştirisi yapılmıştır. Ayrıca, bu eleştirilerden yola çıkarak kavramın İngilizce aslının güncel kullanımı ekseninde yeni öneriler için yol gösterilmiştir. Bu makale ile “resilience” kavramının tartışılıp üzerinde hemfikir olunabilecek Türkçe karşılıklar bulunması çabasına katkıda bulunulması hedeflenmektedir.

2. “RESILIENCE” KAVRAMI VE BENZER KAVRAMLARDAN AYRIŞTIRILMASI

2.1. “Resilience” Kavramı

“Resilience”; beklenmedik oluşumlar ve değişimler karşısında hem ayakta kalabilme, esneme, küllerinden yeniden doğma, toparlanabilme hem de sürekli öğrenme, dönüşme, kendini tekrar oluşturmaya hazır olmayı içermektedir (Christopher ve Peck, 2004, s. 4). Pettit, Fiksel ve Croxton (2010, s. 4)’a göre “resilience”, yeniden yapılandırma ve adaptasyon yeteneklerini de kapsamaktadır. “Resilience”, zorluklardan güçlenmiş olarak çıkabilmeyi, öz yeterliği ve yenilenebilmeyi ifade etmektedir (Sutcliffe ve Vogus, 2003, s. 97). Ponomarov ve Holcomb (2009, s. 131) ise bu kavramı, sistemin belli bir seviyeye kadar çevrenin olumsuz etkilerine karşı kendini toplama ve kurtarma dayanıklılığı, doğaçlama ve uyum sağlama yeteneği olarak öne sürmüştür. Benzeri bir gelişimsel bakış açısına göre (Sutcliffe ve Vogus, 2003, s. 97) “resilience”, değişik durumlarda aktive edilmiş gizli ve içsel kaynakların bulunması anlamına gelmektedir.

“Resilience” kelimesinin sözlük anlamı zorluklar karşısında hızlı şekilde iyileşebilme, eski durumuna sıçrama ve esnekliktir (Oxford İngilizce Sözlüğü). Çeşitli disiplinler tarafından farklı tanımları bulunan “resilience” kelimesi, mekanik biliminde bir maddenin esneklik ve kırılmazlığını ifade etmektedir (Klein, Nicholls ve Thomalla, 2003, s. 111). Holling (1973, s. 14) “resilience” kavramını ekosistemler açısından ele almış ve bir sistemin değişim karşısında devamlılığını sürdürmesinin bir ölçütü olarak ifade etmiştir. Timmerman (1981, s. 20) “resilience” kavramını sosyal bilimlerde ilk kez kullanarak bir sistemin ya da parçasının yıkıcı olayın ardından hayatta kalma becerisinin bir ölçütü şeklinde tanımlamıştır. “Resilience” kavramı; fiziksel sistemler (Bodin ve Wiman, 2004), ekolojik sistemler (Walker vd., 2004), sosyo-ekonomik sistemler (Carpenter vd., 2001), psikoloji, (Luthans, Vogelsang ve Lester, 2006) ve organizasyon bağlamında (Sutcliffe ve Vogus, 2003) incelenmiştir.

“Resilience” bir sosyal sistemin, yaşadığı felaketlerden ders çıkarabilmesi ve gelecekte kendini koruyabilmesi için gerekli kapasiteyi oluşturabilmesini ifade etmektedir. Sistemin kapasitesi, beklenmedik olaylardan başarıyla çıkabilmek için kullanılacak tüm kaynak ve yeteneklerdir (Ponamorov ve Holcomb, 2009, s. 131). Organizasyonel “resilience”, organizasyonun zorlayıcı koşullara karşı gösterdiği uyumun sürekliliği ve bu koşulların üstesinden gelerek daha da güçlenmesi (Sutcliffe ve Vogus, 2003, s. 96), değişimlere karşı ayakta kalma, uyum gösterme ve büyüme kapasitesi (Fiksel, 2007) olarak tanımlanmaktadır. Lengnick-Hall ve Beck (2009, s. 6), organizasyonel “resilience” kapasitesini, bir organizasyonun yıkıcı olaylara karşı gelmesini sağlayacak bilgi, beceri ve yetenekler ile organizasyonel rutinlerin bir bileşkesi olarak ifade etmektedir.

Carpenter vd.’ye göre (2001, s. 764) “resilience” kavramı adaptasyon döngüsünün bir parçasıdır. “Resilience” kavramı, yardım almadan kendini düzenleyebilme, bozulduğunu uyum sağlayarak öğrenme kapasitesi geliştirmeyi ifade etmektedir. Hamel ve Valikangas’a göre (2003, s. 55); “resilience” kavramı olumsuz koşullardan kurtulabilmek için hızlı bir şekilde evrimleşme geçirmektir. Hollnagel, Woods ve Leveson’a göre (2006) “resilience” kavramı değişkenlik, değişim, bozulma, parçalanma ve beklenmedik olayları belirleme, tanıma ve uyum sağlama yeteneğidir.

“Resilience” kavramından bahsedebilmek için beklenmedik bir durum, yıkıcı bir olay ya da bir krizin varlığından söz etmek gerekmektedir. Kriz; beklenmedik, etkileri büyük, çabuk tepki gerektiren ve karar verme sürecini zorlaştıran bir olgudur (Dutton ve Jackson, 1987; Pearson ve Clair, 1998). Kriz olarak ele alınabilecek olaylar, deprem, toprak kayması, sel ve benzeri doğal kaynaklı ya da iş kazası, üretim hattındaki arızalar, sabotaj veya yöneticilerin ani ölümleri gibi beşer kaynaklı ortaya çıkabilmektedirler. “Resilience”, her türlü beklenmedik ve yıkıcı olay için söz konusu olabilen bir kavramdır.

2.2. “Resilience” Kavramının Benzer Kavramlardan Ayırıştırılması

Kısa sürede ve düşük maliyetle değişebilme yeteneği olan esneklik (flexibility) (Ghemawat ve Del Sol, 1998) kavramı “resilience” ile sıklıkla bağdaştırılan kavramlar arasındadır (Lengnick vd., 2011; Yılmaz Börekçi vd., 2014). Fakat dikkat edilmesi gereken noktalardan biri, “resilience” özelliğinin beklenmedik/ ani gelişen durumlarda devreye girmesi beklenirken esneklik özelliğinin bir organizasyonun stratejik varlığının bir parçası olmasıdır (Lengnick-Hall, Beck ve Lengnick-Hall, 2011; Yılmaz Börekçi vd., 2014). Ayrıca, “resilience” kavramı değişim, sürdürülebilirlik, dönüşüm ve yenilenme boyutlarını da içerirken esneklik başlangıç durumlarına geri dönebilmeyi içeren hareket kabiliyetini ifade etmektedir (Yılmaz Börekçi vd., 2014). Bu durumda “resilience” kavramının esnekliği de kapsayan daha üst bir kavram olduğu belirtilebilir.

Ortama uyabilme yeteneği olan uyumluluk/ adapte olabilme (adaptability) (Chakravarthy, 1982) kavramı “resilience” ile birlikte ele alınan kavramlardandır. “Resilience” kavramı değişim, sürdürülebilirlik, dönüşüm ve yenilenme boyutlarını da içerirken, uyumluluk dışardaki ortam neyi gerektiriyorsa onu yapıp uyum göstererek, bu yeni uyumlu formda kalmayı ifade etmektedir (Lengnick-Hall vd., 2011; Yılmaz Börekçi vd., 2014). Bu durumda, “resilience” kavramının uyumluluğu da kapsayan daha üst bir kavram olduğu belirtilebilir.

Çevik ve dinamik rekabetçi hareketleri geliştirme ve çabuklukla uygulama yeteneği olan çeviklik (agility) (McCann, 2004) kavramı da sıklıkla “resilience” ile birlikte anılan kavramlardandır. “Resilience” özelliğinin beklenmedik/ ani gelişen durumlarda devreye girmesi beklenirken, çeviklik özelliğinin bir organizasyonun stratejik varlığının bir parçası olması söz konusudur (Lengnick-Hall vd., 2011; Yılmaz Börekçi vd., 2014). Bu durumda “resilience” kavramının çevikliği de kapsayan daha üst bir kavram olduğu belirtilebilir.

3. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

3.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada, “resilience” kavramının Türkiye’deki lisansüstü tezlerde ve ULAKBİM Veri Tabanı tarafından taranan dergilerdeki makalelerde hangi Türkçe karşılıklarının kullanıldığını belirlemek, bu karşılıkları detaylı olarak değerlendirmek ve yeni öneriler getirmek amaçlanmaktadır. Çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi var olan kayıt ve belgelerin incelenmesiyle veri toplamayı ifade etmektedir (Madge, 1965). Doküman incelemesi yöntemi, mevcut kayıt ya da belgelerin, veri kaynağı olarak sistemli bir şekilde incelenmesi anlamına gelmektedir (Karasar, 2008). “Resilience” kavramını ifade etmek için hangi Türkçe karşılıkların kullanıldığını belirlemek üzere yapılan lisansüstü tezlerin ve makalelerin incelenmesi için doküman incelemesi yöntemi tercih edilmiştir. Lisansüstü tezlerin ve makalelerin incelenmesinin ardından kullanılan Türkçe karşılıklar belirlenmiş ve tartışılmıştır.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Bu araştırmanın evrenini, “resilience” kavramını içeren 2000 yılı ve 2017 yılının ilk dört ayı arasında Türkiye’de yapılan lisansüstü tezler ve elektronik ortamda bulunan ULAKBİM Ulusal Veri Tabanında taranan hakemli dergilerde yayınlanan makaleler oluşturmaktadır. Araştırma evrenini oluşturan tüm lisansüstü tezler ve makalelere ulaşıldığı için tam sayım yapılmış, örnekleme yapılmamıştır. Ulaşılan lisansüstü tezlerde “resilience” kavramı, YÖK Ulusal Tez Merkezi’nde kullanıcılara açık olan özetlerde ve tezlerin başlıklarında yer alan kullanımlarıyla ele alınmıştır.

3.3. Araştırmanın Veri Toplama Süreci

Araştırmada, YÖK Ulusal Tez Merkezi’nde “resilience” kavramını içeren taramalar sonucunda 2000-2017 yılları arasında yapılmış lisansüstü tezler arasından seçilen 145 tez incelemeye alınmıştır. Bu tezlerden 28’i doktora, 116’sı yüksek lisans ve 1 tanesi sanatta yeterlik tezidir. Tezler, yıl, lisansüstü düzeyi, alan ve kullanılan Türkçe karşılıklar bakımından sınıflandırılmıştır. ULAKBİM Ulusal Veri Tabanında taranan hakemli dergiler arasında “resilience”, “resiliency” ve “resilient” kelimeleri ile arama yapılmış ve 47 tane makaleye ulaşılmıştır. Makaleler yıl, alan ve kullanılan Türkçe karşılıklarına göre sınıflandırılmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

Araştırmanın verilerini oluşturan dokümanların incelenmesi amacıyla içerik analizinden yararlanılmıştır. İçerik analizi, nitel çalışmalarda dokümanların incelenmesinde kullanılmaktadır (Merriam, 1998). İçerik analizi, metinlerden geçerli çıkarımlar yapabilmek amacıyla sistematik süreçlerden yararlanan bir araştırma yöntemidir (Weber, 1990). Bu çalışmada içerik analizinde, lisansüstü tezler ve makalelerin incelenmesinde frekans ve yüzde değerleri kullanılmıştır.

4. BULGULAR

Araştırmanın ilk aşamasında lisansüstü tezler incelenmiştir. “Resilience” kavramını içeren 145 lisansüstü tezin 125’i Türkçe, 20’si İngilizcedir. 2000-2017 yılları arasında yapılan lisansüstü tezlerin yıllara göre frekans ve yüzde değerleri Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1: 2000-2017 Yılları Arası YÖK Veri Tabanında “Resilience” Kavramını İçeren Tezlerin Yıl Ve Türe Göre Dağılımları

YIL	TÜR				
	Doktora	Yüksek lisans	Sanatta Yeterlik	Toplam	Yüzde (%)
2004	1	2	0	3	2,1
2005	0	1	0	1	0,7
2006	1	0	0	1	0,7
2007	1	3	0	4	2,8
2008	0	3	0	3	2,1
2009	2	2	0	4	2,8
2010	0	3	0	3	2,1
2011	0	5	0	5	3,4
2012	2	4	0	6	4,1
2013	6	9	0	15	10,3
2014	3	18	0	21	14,5
2015	5	27	0	32	22,1
2016	7	39	1	47	32,4
TOPLAM	28	116	1	145	100

Tablo 1’de görüldüğü üzere, “resilience” kavramını içeren 145 tezin çoğunluğunun yüksek lisans düzeyinde yapıldığı belirlenmiştir. Lisansüstü tezler, yıllara göre incelendiğinde 2016 yılına doğru “resilience” kavramını içeren tezlerde artış olduğu görülmektedir. İncelenen tezlerin % 32,4’ü 2016 yılında yapılmıştır. 2000-2017 yılları arasında “resilience kavramını içeren lisansüstü tezlerde hangi Türkçe karşılıkların kullanıldığına ilişkin frekans ve yüzde oranları Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2: 2000-2017 Yılları Arası YÖK Veri Tabanında “Resilience” Kavramını İçeren Tezlerde “Resilience” Kelimesinin Türkçe Karşılığı

TÜRKÇE KARŞILIK	TÜR				
	Doktora	Yüksek Lisans	Sanatta Yeterlik	Toplam	Yüzde (%)
Dayanıklılık	13	55	1	69	47,6
Dirençlilik	2	5	0	7	4,8
Direniş	0	1	0	1	0,7
Esneklik	0	1	0	1	0,7
Kendini Toparlama	1	5	0	6	4,1
Sağlamlık	8	33	0	41	28,3
Yılmazlık	4	16	0	20	13,8
Toplam	28	116	1	145	100,0

2000-2017 yılları arasında “resilience” kavramını içeren tezler incelendiğinde, kullanılan Türkçe karşılıklar bakımından bir görüş birliği bulunmadığı görülmektedir. “Resilience” kavramına karşılık olarak dayanıklılık, dirençlilik, direniş, esneklik, kendini toparlama, sağlamlık ve yılmazlık kelimelerinin kullanıldığı görülmektedir. Kullanılan Türkçe karşılıklar arasında en fazla kullanılan kelimenin “dayanıklılık” olduğu görülmüştür. “Dayanıklılık” kelimesini, “sağlamlık” ve “yılmazlık” kelimeleri izlemektedir. Kullanılan Türkçe karşılıkların kullanıldıkları alana göre dağılımları Tablo 3’te belirtilmiştir.

Tablo 3: YÖK Veri Tabanında “Resilience” Kavramını İçeren Tezlerde Alanlara Göre “Resilience” Kelimesinin Türkçe Karşılığı

TÜRKÇE KARŞILIK	ALAN						Yüzde (%)
	Eğitim	Felsefe	İşletme	Psikoloji	Siyasal Bilgiler	Toplam	
Dayanıklılık	22	3	12	32	0	69	47,6
Dirençlilik	3	0	1	1	2	7	4,8
Direniş	0	0	1	0	0	1	0,7
Esneklik	0	0	0	1	0	1	0,7
Kendini Toparlama	2	0	0	4	0	6	4,1
Sağlamlık	16	2	0	23	0	41	28,3
Yılmazlık	14	0	0	6	0	20	13,8
Toplam	57	5	14	67	2	145	100,0

YÖK Veri Tabanında “resilience” kavramını içeren tezlerde “resilience” kelimesinin Türkçe karşılığının alanlara göre dağılımı incelendiğinde en fazla lisansüstü tezin psikoloji alanında yapıldığı görülmektedir (Tablo 3). “Resilience” kavramının geçtiği tezlerin en fazla yapıldığı ikinci alan ise eğitimidir. Psikoloji alanında yapılan tezlerin 32’sinde “dayanıklılık”, 23’ünde “sağlamlık” ve 6’sında “yılmazlık” karşılığı kullanılmıştır. Eğitim alanındaki tezlerin 22’sinde “dayanıklılık”, 16’sında “sağlamlık” ve 14’ünde “yılmazlık” karşılığının kullanıldığı görülmüştür. “Direniş” kelimesi ise yalnızca işletme alanındaki bir tezte kullanılmıştır. Tüm alanlarda en sık kullanılan karşılığın “dayanıklılık” olduğu belirlenmiştir.

Araştırmanın ikinci aşamasında ULAKBİM Ulusal Veri Tabanında taranan hakemli dergilerde yayınlanmış “resilience” kelimesini içeren makaleler incelenmiş ve 47 makaleye erişilmiştir. Erişilen makalelerin yıllara ve kullanılan Türkçe karşılıklara göre dağılımları Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4: ULAKBİM Ulusal Veri Tabanında “Resilience” Kavramını İçeren Makalelerin Yıllara Göre Dağılımları

YIL	TÜRKÇE KARŞILIK					Yüzde (%)
	Dayanıklılık	Kendini toparlama	Sağlamlık	Yılmazlık	Toplam	
2006	0	1	1	0	2	4,3
2007	0	1	0	0	1	2,1
2008	0	0	1	0	1	2,1
2010	2	0	0	0	2	4,3
2011	2	1	0	0	3	6,4
2013	3	0	1	0	4	8,5
2014	3	0	3	1	7	14,9
2015	3	1	7	1	12	25,5
2016	6	1	4	1	12	25,5
2017	1	0	1	1	3	6,4
TOPLAM	20	5	18	4	47	100,0

ULAKBİM Ulusal Veri Tabanında “resilience” kavramını içeren makalelerin yıllara göre dağılımları incelendiğinde, “resilience” kavramı üzerinde yapılan çalışmaların yıllara göre bir artış sergilediği görülmektedir (Tablo 4). Yapılan çalışmaların yaklaşık % 51’inin 2015 ve 2016 yıllarında yapıldığı belirlenmiştir. “Resilience” kavramının Türkçe karşılıkları olarak “dayanıklılık”, “kendini toparlama”, “sağlamlık” ve “yılmazlık” kelimelerinin kullanıldığı görülmüştür. Erişilen 47 makalenin 20’sinde “dayanıklılık”, 18’sinde ise “sağlamlık” kelimeleri kullanılmıştır.

Tablo 5: ULAKBİM Ulusal Veri Tabanında “Resilience” Kavramını İçeren Makalelerde Alanlara Göre “Resilience” Kelimesinin Türkçe Karşılığı

TÜRKÇE KARŞILIK	ALAN					Yüzde (%)
	Eğitim	Psikoloji	Tıp	İşletme	Toplam	
Dayanıklılık	9	8	1	2	20	42,6
Kendini toparlama	1	3	0	1	5	10,6
Sağlamlık	5	13	0	0	18	38,3
Yılmazlık	3	0	0	1	4	8,5
Toplam	19	23	1	4	47	100,0

ULAKBİM Ulusal Veri Tabanında “resilience” kavramını içeren makalelerde alanlara göre “resilience” kelimesinin Türkçe karşılıkları incelendiğinde en çok psikoloji alanında makale bulunduğu görülmüştür (Tablo 5). İkinci olarak eğitim alanında 19 tane makale yer almaktadır. Psikoloji alanındaki 23 makalenin 8’inde “dayanıklılık”; 12’sinde “sağlamlık” kelimeleri geçmektedir. Eğitim alanında ise en çok kullanılan karşılığın “dayanıklılık” olduğu görülmüştür.

Çalışmanın sonraki bölümünde incelenen lisansüstü tezler ve makalelerde yer alan Türkçe karşılıklar değerlendirilmiştir. Bu Türkçe karşılıkların değerlendirmesi yapılırken: 1. Karşılığın, “resilience” kavramı ile sıkça karıştırılan ve yukarıda ayrıştırmasını yaptığımız esneklik, uyumluluk ve çeviklik kavramlarından ayırımına dikkat edilip edilmediğine, ve 2. “resilience” kavramının orijinal kullanımındaki sağ kalım (yıkıcı etkileri bertaraf edip

ayakta kalma) ve stratejik bakış açısıyla güncellenmiş kullanımındaki sürdürülebilirlik (tehditleri fırsata çevirerek değişim dönüşme) boyutlarının her ikisinin de kapsanıp kapsamadığına bakılmıştır.

5.TÜRKÇE KARŞILIKLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

5.1.Dayanıklılık/ Psikolojik Dayanıklılık

Mühendislik yazınında “resilience” kavramının dayanıklılık anlamında kullanımına rastlanmaktadır (Christopher ve Peck, 2004). Hatta kavramın stratejik bakışla değişim ve dönüşümü içermeye başlamasından önceki erken dönemde hemen tüm kullanımların bu yönde olduğu söylenebilir. Bu erken dönem kullanımlarda sağ kalım yani güçlükleri bertaraf etme ve dayanma vurgusu bulunmaktadır. Kavramın sonraki dönemlerdeki kullanımı (Hamel ve Valikangas, 2003) daha aşkın bir hale gelip sürdürülebilirlik, değişim ve dönüşümü de içermeye başlamıştır.

Farklı disiplinlerde “resilience” kavramının Türkçe karşılığı olarak dayanıklılık kullanımı sıklıkla görülmektedir (Süral Özer, Eriş ve Timurcanday Özmen, 2013; Kaba ve Keklik, 2016). Bu durumda dayanıklılık, “resilience” kelimesinin güçlükler karşısında ayakta kalma, yani sağ kalım, boyutunu temsil ederken günümüz “resilience” kullanımındaki değişim ve dönüşüm, yani sürdürülebilirlik, boyutunu yansıtmamaktadır. Bu nedenle dayanıklılık şeklindeki “resilience” karşılığı kavramın değişmiş anlamını karşılamamaktadır.

Psikolojik dayanıklılık, psikoloji yazınından “psychological resilience” ifadesinin çevirisi olarak kullanılmaktadır. Ülkemizde psikoloji, eğitim, sağlık ve işletme alanlarında yapılan yüksek lisans ve doktora tezlerinde “psychological resilience” kavramının “psikolojik dayanıklılık” veya “psikolojik sağlamlık” olarak kullanıldığı görülmektedir. “Resilience” kavramı yerine kullanılan bir diğer kavramın da “yılmazlık” olduğu görülmüştür. “Resilience” kavramı, psikolojik dayanıklılık, sağlamlık ve yılmazlık olarak ifade edildiğinde risk alma, uyum gösterme, baş etme gibi bireysel özellikleri belirtmek için kullanılmaktadır (Gizir, 2016). Kişilerin zor koşulların ve zorlukların üstesinden gelme yeteneği olarak da ifade edilen bu kavram, psikolojik sağlığın korunması konusunda ele alınmaktadır (Öz ve Bahadır Yılmaz, 2009). Bu haliyle kavram psikolojik olarak ayakta kalma, yenilmeme ve dayanma çağrışımları içermektedir. Kendini yenileyebilme ve dönüştürmeyi de içeren günümüz “psychological resilience” kavramını psikolojik dayanıklılıkla karşılamak kavramı eksik yorumlamaktır.

5.2.Direnç/ Dirençlilik/ Direniş

Mühendislik yazınında “resilience” kavramının dirençlilik anlamında kullanımına rastlanmaktadır (Christopher ve Peck, 2004). Kavramın değişim dönüşüm anlamı içermeye evrilmeden önceki çoğu kullanımı dayanma ve direnme vurguludur. Bu erken dönem kullanımlarda sağ kalım yani güçlükleri bertaraf etme, direnme dayanma ve olduğu gibi kalmaya çalışma vurgusu bulunmaktadır. Kavramın sonraki dönemlerdeki kullanımı daha aşkın bir hale gelip sürdürülebilirlik, değişim ve dönüşümü de içermeye başlamıştır. “Resilience”ın Türkçe karşılığı olarak direnç/ dirençlilik kullanımı çoklukla görülmektedir (Karacaoğlu ve İnce, 2013). Ancak, direnç/ dirençlilik karşılıklarının “resilience” kavramının stratejik bakış öncesi erken dönem çağrışımına (mevcudu korumaya çalışma) sahip oldukları ve günümüzün anlamca genişlemiş kullanımını (değişim dönüşebilme) yansıtmadıkları için eksik oldukları değerlendirilebilir.

5.3.Esnelik/ Psikolojik Esneklik

Yukarıda “resilience” kavramı benzer kavramlardan ayrıştırılırken esneklik kavramından nasıl farklılaştığı anlatılmıştır. Stratejik vurgulu ve başlangıç durumlarına dönebilecek tarzda esneyebilmeyi içeren esneklik tam da bu vurgularla “resilience” kavramından farklılaşmaktadır. Ancak “resilience”, esnekliği de içeren bir üst kavram olarak değerlendirilebilmektedir. Bu çalışmada odaklanılan dönem aralığında psikolojik esneklik karşılığı sadece bir yüksek lisans tezinde kullanılmıştır. Makalelerde kullanımına rastlanmamıştır. Buradan hareketle; “resilience” kavramının beklenmedik durumlarda devreye girme ve sağ kalım yanı sıra değişim-dönüşümü de içermesi özelliklerinin, esneklik kavramının stratejik oluş ve orijinal forma dönüş özellikleri tarafından karşılanmaması nedeniyle “resilience” kavramının Türkçe kullanımlarında esneklik kavramının benimsenmemesi yerinde olmuştur.

5.4.Yılmazlık

Yılmamak kelimesi güçlükler karşısında pes etmeyip devam etmeyi anlatmaktadır. Yılmazlık da bu yılmama durumunu ifade etmektedir. “Resilience” kavramı karşılığı olarak yılmazlık ifadesinin kullanımı Kurtoğlu ve Doğan (2017), İçcan ve Malkoç (2017), Çevik ve Doğan (2016), Kurtoğlu ve Doğan (2016), Yıldırım (2016) gibi özellikle eğitim alanındaki çalışmalarda görülmektedir. Yılmazlık düşünce kalkmayı ve aynı şeylere devam etmeyi

içermektedir. Yılmamanın “resilience” kavramının sağ kalım yönünü anlattığı düşünülebilir. Ancak yılmazlık kavramın güncel kullanımındaki sürdürülebilirlik, değişim, dönüşüm ve yenilenme yönünü içermemektedir. Bu nedenle, yılmazlık kelimesi “resilience” kavramının Türkçe karşılığı olarak yetersiz kalmaktadır.

5.5.Toparlanma/ Kendini Toparlama (Gücü)

Toparlanma/ kendini toparlama (gücü) başta eğitim ve psikoloji alanlarında olmak üzere görece sık kullanılan “resilience” karşılıklarındandır (Işık, 2016; Şentürk; 2016). Kendini toparlama eski haline dönmeyi anlatmaktadır. “Resilience” kavramı açıklanırken kullanılan “bounce back” ve “recover” gibi ifadeler kendini toparlama anlamını taşımaktadır. Bu bakımdan kendini toparlama (gücü) “resilience” kavramının ilk halini koruma ve orijinal haline dönme vurgusu olan sağ kalım boyutu odaklıdır. Değişim, dönüşüm ve sürdürülebilirlik gibi kavramın genişlemiş kapsamındaki boyutları içermemektedir. Bu nedenle, toparlanma/ kendini toparlama (gücü) ifadeleri “resilience” kavramının Türkçe karşılığı olarak yetersiz kalmaktadır.

5.6.Sağlamlık/ Psikolojik Sağlamlık

Sağlamlık güçlülere göğüs germe, dayanma ve yıkılmazlık anlamında kullanılmaktadır. Türkçe çalışmalarda “resilience” karşılığı olarak sağlamlık/ psikolojik sağlamlık görece sıkça kullanılmaktadır (Gizir, 2016; Arslan, 2015). Oysa sağlamlık “resilience” ile çok karşılaştırılan “robust” olma anlamına daha yakındır. Bir başka deyişle, sağlam olma “resilience” kavramının içerdiği dibe vurabilme, düşebilme ve gerektiğinde o diplerden dönebilme gibi durumları devre dışı tutup sarsılmaz olma çağrışımı yapmaktadır. Ayrıca, olduğu gibi kalmayı önceleyen bu karşılık değişim ve dönüşüm perspektifi taşımamaktadır. Bu bakımlardan sağlamlık/ psikolojik sağlamlık anlamsal olarak “resilience” kavramı ile örtüşen Türkçe karşılıklar olarak değerlendirilmemektedir.

6.SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, beklenmedik/ zorlayıcı durumlar karşısında asıl formuna dönme ya da uygun forma dönüşme yeteneği olan “resilience” kavramının Türkçe karşılığı olarak kullanılan kavramlar bağlamında değerlendirilmesi ve daha uygun görülen karşılıkların tartışılması amaçlanmıştır. Kimi karşılıklar negatif çağrışımları nedeniyle, kimi de kavramın günümüzdeki kullanımının eksik karşılanması nedeniyle eleştirilmiştir.

Bu bağlamda bu çalışmada, “resilience” kavramı ile ilgili Türkiye’de 2000 ve 2017 yılları arasında yapılmış lisansüstü tezler ve ULAKBİM Ulusal Veri Tabanında taranan hakemli dergilerde yayınlanmış makaleler incelenmiş ve hangi Türkçe karşılıkların kullanıldığı araştırılmıştır. Bu doğrultuda; 2000-2017 arasında yapılan lisansüstü tezler yıl, tür, alan ve kullanılan Türkçe karşılık açısından; makaleler ise yıl, alan ve kullanılan Türkçe karşılık açısından incelenmiştir.

“Resilience” kavramının Türkçe karşılıklarına bakıldığında üzerinde görüş birliğine varılmış bir karşılığın bulunmadığı görülmektedir. Türkiye’de psikoloji, eğitim ve yönetim alanında “resilience” kavramını ele alan çalışmalarda artış görülmesi, bu konuya olan ilginin arttığına işaret etmektedir. Araştırmacılar için üzerinde görüş birliği bulunan bir Türkçe karşılık bulabilmek farklı disiplinlerce yapılan çalışmaların daha iyi anlaşılmasına olanak sağlayacaktır.

7.KISITLAR VE İLERİ ÇALIŞMA ÖNERİLERİ

Bu çalışma, 2000 yılı ve 2017 yılının ilk 4 ayı aralığında yayınlanan lisansüstü tezler ve ULAKBİM Ulusal Veri Tabanında taranan hakemli dergilerde yayınlanmış makaleler ile sınırlıdır. “Resilience” kavramının Türkçe karşılıklarının daha detaylı incelenmesi için daha geniş bir tarih aralığı seçimi ile farklı veri tabanları kapsamında incelemeler yapılabilir.

Ülkemizde “resilience” kavramının sosyal bilimler alanındaki çalışmalarda kullanımı açısından ortak bir görüş birliğinin bulunmaması, Türkçe karşılık arayışının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda alternatif öneriler yapılırken “resilience” kavramının güncel geniş kapsamının yani sağ kalım ve sürdürülebilirlik alt boyutlarının her ikisinin birden içerilmesine dikkat edilmesi gerekmektedir.

“Resilience” kavramının uluslar arası literatürdeki güncel kullanımını ifade edebilecek Türkçe karşılığın bulunması, sosyal bilimler alanında yapılacak olan çalışmalarda anlam birliğinin ve ortak çalışma zemininin temini açısından katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Arık, B. (2015). "Selülozik kumaşların buruşmazlık işlemlerinde son gelişmeler". **Pamukkale Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi**, 21(7), 296-305.
- Arslan, G. (2015). "Ergenlerde psikolojik sağlık: Bireysel koruyucu faktörlerin rolü". **Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**, 5(44), 73-82.
- Bodin, P., ve Wiman, B. (2004). "Resilience and other stability concepts in ecology: Notes on their origin, validity, and usefulness". **ESS bulletin**, 2(2), 33-43.
- Carpenter, S., Walker, B., Anderies, J. M., ve Abel, N. (2001). "From metaphor to measurement: resilience of what to what?". **Ecosystems**, 4(8), 765-781.
- Chakravarthy, B. S. (1982). "Adaptation: A promising metaphor for strategic management". **Academy of management review**, 7(1), 35-44.
- Christopher, M. ve Peck, H. (2004). "Building the resilient supply chain", **International Journal of Logistics Management**, 15(2), 1-13.
- Christopher, M. ve Rutherford, C. (2004). "Creating the supply chain resilience through agile six sigma", **Critical Eye**, Jun-Aug, 24-28.
- Çevik, G. B., Doğan, İ., ve Yıldız, M. A. (2016). "Pedagojik Formasyon Eğitimi Alan Öğrencilerin Yılmazlık ve Tükenmişliklerinin İncelenmesi". **Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 12(3).
- Dutton, J. E., ve Jackson, S. E. (1987). "Categorizing strategic issues: Links to organizational action". **Academy of management review**, 12(1), 76-90.
- Fiksel, J. (2006). "Sustainability and resilience: toward a systems approach". **Sustainability: Science, Practice, ve Policy**, 2(2).
- Ghemawat, P., ve Del Sol, P. (1998). "Commitment versus flexibility?". **California Management Review**, 40(4), 26-42.
- Gizir, C. A. (2016). "Psikolojik Sağlık, risk faktörleri ve koruyucu faktörler üzerine bir derleme çalışması". **Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**, 3(28).
- Hamel, G., ve Valikangas, L. (2003). "The quest for resilience". **Harvard Business Review**, 81(9), 52-65.
- Hasanoğlu, A. (2013). "Removal of phenol from wastewaters using membrane contactors: Comparative experimental analysis of emulsion pertraction". **Desalination**, 309, 171-180.
- Holling, C. S. (1973). "Resilience and stability of ecological systems". **Annual Review of Ecology and Systematics**, 4(1), 1-23.
- Hollnagel, E., Woods, D. D., ve Leveson, N. (2007). **Resilience engineering: Concepts and precepts**. Ashgate Publishing, Ltd..
- Işık, Ş. (2016). "Türkiye’de Kendini Toparlama Gücü Konusunda Yapılmış Araştırmaların İncelenmesi". **Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**, 6(45).
- İşcan, G. Ç., ve Malkoç, A. (2017). "Özel Gereksinimli Çocuğa Sahip Ailelerin Umut Düzeylerinin Başa Çıkma Yeterliği ve Yılmazlık Açısından İncelenmesi." **Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 7(1).
- Kaba, İ., ve Keklik, İ. (2016). "Öğrencilerin Üniversiteye Uyumlarında Psikolojik Dayanıklılık ve Psikolojik Belirtiler". **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Araştırmaları Dergisi**, 2(2).
- Karacaoğlu, K., ve İnce, A. G. F. (2013). "Pozitif Örgütsel Davranışın Örgütsel Sinizm Üzerindeki Etkileri: Kayseri İlindeki İmaalt Sanayi İşletmelerinde Bir Uygulama". **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 18(1).
- Karasar, N. (2008). **Bilimsel Araştırma Yöntemi**. Nobel Yayın Dağıtım Tic. Ltd. Şti: Ankara.
- Kavcar, C. (2007). "Türkçenin Güncel Sorunları", www.turkedebiyati.org/turk_dili/

- Kayalar, K.. (1994) "Geleneksel Türk Sinemasını Sürdürerek Aşma Eylemi", Şerif Gören, **Yönetmenler Çerçevesinde Türk Sineması**, Ankara, Ayyıldız Yayınları, 187-201.
- Kırbaşlar, M. ve Yılmaz Börekçi, D. (2015) "İnsan Kaynakları Yönetimi Aracılığıyla İlişkisel ve Operasyonel Rezilyans Kapasitesi Oluşturma", *23. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi*, Muğla, Mayıs
- Klein, R. J., Nicholls, R. J., ve Thomalla, F. (2003). "Resilience to natural hazards: How useful is this concept?" **Global Environmental Change Part B: Environmental Hazards**, 5(1), 35-45.
- Kurtoğlu, G., ve Doğan, S. (2017). "Bilişsel Davranışçı Yaklaşımına Dayalı Psiko-Eğitim Programının Beşinci Sınıf Öğrencilerinin Duygusal Yılmazlık Düzeylerine Etkisi". **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, 16(60).
- Lengnick-Hall, C. A., ve Beck, T. E. (2009). **Resilience capacity and strategic agility: Prerequisites for thriving in a dynamic environment**. UTSA, College of Business.
- Lengnick-Hall, C. A., Beck, T. E., ve Lengnick-Hall, M. L. (2011). "Developing a capacity for organizational resilience through strategic human resource management". **Human Resource Management Review**, 21(3), 243-255.
- Madge, J. (1965). *The Tools of Science an Analytical Description of Social Science Techniques*. Anchor Books Doubleday and Company.
- McCann, J. E. (2004). "Building Agility and Resiliency During Turbulent Change". **Teleconference sponsored by Human Resource Planning Society**.
- Merriam, S. B. (1998). **Qualitative Research and Case Study Applications in Education. Revised and Expanded from Case Study Research in Education.** Jossey-Bass Publishers, 350 Sansome St, San Francisco, CA 94104.
- Öz, P. D. F., ve Yılmaz, U. H. E. B. (2009). "Ruh sağlığının korunmasında önemli bir kavram: Psikolojik sağlamlık". **Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi**, 16(3), 082-089.
- Özkan, Ü. A., ve Yılmaz Börekçi, D. (2015). "Relative Deprivation and Resilience in Supply Networks". **Istanbul University Journal of the School of Business**, 44(2), 013-026.
- Paton, D., ve Johnston, P. (2001). "Disasters and communities: Vulnerability, resilience and preparedness". **Disaster Prevention and Management**, 10(4), 270-277
- Pearson, C. M., ve Clair, J. A. (1998). "Reframing crisis management". **Academy of management review**, 23(1), 59-76.
- Pettit, T.J., Fiksel, J. ve Croxton, K. L. (2010). "Ensuring supply chain resilience: Development of a conceptual framework", **Journal of Business Logistics**, 31(1), 1-21.
- Ponomarov, S.Y. ve Holcomb, M. (2009). "Understanding the concept of supply chain resilience", **The International Journal of Logistics Management**, 20(1), 124-143
- Sutcliffe, K.M. ve Vogus, T. (2009). "Organizing for resilience", In K.S. Cameron, J.E. Dutton and R.E. Quinn (Eds.), **Positive Organizational Scholarship**, 94-110.
- Süral-Özer, P., Eriş, E. D., ve Timurcanday-Özmen, Ö. N. (2013). "Kuşakların farklılaşan iş değerlerine ilişkin emik bir araştırma". **Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 38, 123-142.
- Şentürk, C. (2016). "Takvim Yaşı Olarak İlkokul Birinci Sınıf Eğitimine Erken Başlayan Çocuklarda Karşılaşılan Güçlüklerle İlişkin Öğretmen Görüşleri". **Journal Of European Education**, 6(3).
- Tang, C. ve Tomlin, B. (2008). "The power of flexibility for mitigating supply chain risks", **International Journal of Production Economics**, 116(1), 12-27.
- Timmerman, P. (1981). "Vulnerability resilience and collapse of society". **A Review of Models and Possible Climatic Applications**. Toronto, Canada. Institute for Environmental Studies, University of Toronto.
- Üstünova, K. (2016). "Geleneklerin dilini yorumlamak üzerine: Helesa", **Milli Folklor**, 28(111), 180-192.
- Walker, B., Holling, C. S., Carpenter, S., ve Kinzig, A. (2004). "Resilience, adaptability and transformability in social-ecological systems". **Ecology and society**, 9(2).
- Weber, R. P. (1990). **Basic content analysis** (No. 49). Sage.

- Yıldırım, G. (2016). "Okul Öncesi Öğretmenlerinin Meslekten Tükenmişlik Ve Psikolojik Yılmazlık Düzeyi İlişkisi". **Electronic Turkish Studies**, 11(14).
- Yılmaz Börekçi, D. (2014) "Feminen ve Maskülen Dağıtık Liderlik Dağıtık Liderlik Aracılığıyla Örgütsel Rezilyans", **2. Örgütsel Davranış Kongresi**, Kayseri, Kasım
- Yılmaz Borekci, D. ve Yurt, İ. (2014) "İnsan Kaynakları Yönetimi Aracılığıyla Bireysel ve Kurumsal Rezilyans", **22. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi**, Konya, Mayıs
- Yılmaz Borekci, D., Iseri Say, A. ve Rofcanin, Y. (2014) "Measuring Supplier Resilience in Supply Networks", **Journal of Change Management**, DOI: 10.1080/14697017.2014.889737
- Yılmaz Borekci, D., Iseri Say, A., Kabasakal, H. ve Rofcanin, Y. (2014) "The Quality of Relationships with Alternative Suppliers: The Role of Supplier Resilience and Perceived Benefits in Supply Networks", **Journal of Management and Organization**, 20 (6), 808-831, DOI: 10.1017/jmo.2014.51
- Yılmaz Borekci, D., Rofcanin, Y. ve Gürbüz, H. (2014) "Organizational resilience and relational dynamics in triadic networks: A multiple case analyses", **International Journal of Production Research**, DOI: 10.1080/00207543.2014.903346